

никам та державному виконавцеві на стадії виконавчого провадження зловживати їх правами. Запропоновано шляхи подолання таких зловживань.

Ключові слова: боржник, стягувач, представник, державний виконавець, виконавче провадження, зловживання правами.

Резюме

Кузнец А. Н. Злоупотребление процессуальными правами сторонами исполнительного производства, их представителями и государственным исполнителем.

В статье проанализированы некоторые нормы Гражданского кодекса Украины, Гражданского процессуального кодекса Украины, Закона Украины «Об исполнительном производстве», несовершенство которых дает основания лицам, в частности взыскателю, должнику, их представителям и государственному исполнителю на стадии исполнительного производства злоупотреблять их правами. Предложены пути преодоления таких злоупотреблений.

Ключевые слова: должник, взыскатель, представитель, государственный исполнитель, исполнительное производство, злоупотребление правами.

Summary

Kuznets O. The abuse of the enforcement proceedings, their representatives and state enforcement of their procedural rights.

The article analyzes some of the provisions of the Civil Code, Civil Procedure Code, the Law of Ukraine "On Enforcement Proceedings", imperfection which gives grounds to persons, in particular, the claimant, the debtor, their representatives and the public executor at the stage of enforcement proceedings to abuse their rights. The ways of overcoming such abuses.

Key words: the debtor, the claimant, the representatives the state enforcement, enforcement proceedings, the abuse of rights.

УДК 347.91/95

Н. А. СЕРГІЄНКО

Наталія Артурівна Сергієнко, здобувач Київського університету права НАН України

ДО ПИТАНЬ ВІДСТРОЧКИ, РОЗСТРОЧКИ ВИКОНАННЯ, ЗМІНИ ЧИ ВСТАНОВЛЕННЯ СПОСОБУ І ПОРЯДКУ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Реальне відновлення порушених прав, свобод, інтересів осіб здійснюється з виконанням судового рішення. Тому важливого значення набуває забезпечення своєчасного, повного й неупередженого його виконання. Актуальність та нагальність наукового вивчення питань виконання рішень (у тому числі примусового) важко переоцінити, проте у вітчизняній правовій науці вони є предметом досліджень відносно невеликої кількості вчених-юристів. При виконанні рішення деякі обставини можуть не лише створити перешкоди для його виконання, а й поставити під сумнів можливість такого виконання в цілому. За наявності обставин, що утруднюють виконання рішення, можливе відстрочення, розстрочення виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання. Загальні питання проблематики примусового виконання рішень розглядалися в наукових роботах С. Я. Фурси, Є. І. Фурси, С. В. Щербак, Ю. В. Білоусова, Р. О. Ляшенка, В. М. Вінциславської та інших юристів-дослідників. Проте питання відстрочки, розстрочки виконання рішення, зміни чи встановлення способу і порядку виконання все ще залишаються мало дослідженими, незважаючи на їх важливість для ефективності виконання рішень. Наведене зумовлює актуальність наукового вивчення відповідної теми. Окреслення підстав застосування відстрочки і розстрочки виконання, зміни чи встановлення способу та порядку виконання рішення; аналіз судової практики застосування відповідних заходів доцільно визначити завданнями даної статті.

У процесуальній науці та практиці визначення поняття розстрочки та відстрочки є відносно усталеним та не викликає жвавих дискусій. Під розстрочкою виконання рішення розуміють перенесення строку його виконання і надання відповідачу можливості виконати його частинами. При цьому визначається не лише новий строк для остаточного виконання рішення, а й відповідні проміжні строки¹; встановлення періоду, протягом якого борг відшкодовується частковими платежами²; виконання не одразу рішення в повному обсязі, а у відповідних частинах протягом точно визначеного судом строку³.

Відстрочка виконання рішення розглядається як встановлення перерви на точно вказаний строк щодо вчинення виконавчих дій⁴; перенесення строку виконання рішення⁵. З огляду на усталену в процесуальній науці практику застосування поняття «відкладення» як відтермінування вчинення відповідних процесуальних дій пропонується надалі визначити відстрочку виконання судового рішення як відкладення виконання судового рішення на строк, встановлений судом.

У процесуальній науці існують різні погляди щодо логічної єдності порядку та способу виконання рішення. Так, О. Б. Верба їх диференціює, зазначаючи, що порядок виконання рішення – це певна послідовність вчинення виконавчих дій суб'єктами виконавчого провадження, передбачена законодавством, а спосіб виконання рішення – це передбачені законом дії і прийоми, які застосовують суб'єкти виконавчого провадження, які спрямовані на примусове виконання рішення без згоди боржника⁶. Автор цілком справедливо підкреслює змістові характеристики порядку виконання та способу виконання, оскільки сутнісно спосіб виконання характеризує, які саме дії чи їх сукупність мають бути вчинені для виконання рішення, а порядок – в якій послідовності такі дії мають вчинятись відповідно до законодавства.

С. І. Чорнооченко зазначає, що під зміною способу і порядку виконання розуміється здійснення судом заходів для реалізації прав осіб, на користь яких було постановлено судове рішення⁷. Висновок цього автора характеризує лише певний аспект зміни способу та порядку виконання рішення – судове санкціонування зміни виконавчих дій, які провадитимуться для примусового виконання рішення (зміна способу виконання), або послідовності вчинення виконавчих дій (зміна порядку виконання) в інтересах стягувача. Але й боржник може бути заінтересований у зміні способу та порядку виконання рішення, оскільки це дасть йому змогу виконати рішення повністю або хоча б частково. С. Я. Фурса вказує, що зміна способу і порядку виконання полягає в заміні одного заходу примусового виконання іншим⁸. Дана позиція видається справедливою з огляду на визначення заходів примусового виконання, передбачених ст. 32 Закону України «Про виконавче провадження». Відповідний спосіб виконання рішення найчастіше передбачає вчинення певної сукупності виконавчих дій, а передбачена законом послідовність їх вчинення і є порядком виконання рішення.

Державний виконавець зобов'язаний здійснювати необхідні заходи щодо своєчасного й повного виконання рішення, зазначеного в документі на примусове виконання рішення, у спосіб і порядок, визначений виконавчим документом⁹. Наведене кореспондується з положеннями ст. 217 ЦПК України щодо права суду визначити порядок виконання рішення (а також розстрочку, відстрочку виконання рішення) в рішенні суду. Якщо про це не зазначено в рішенні, то всі перераховані питання вирішуються шляхом постановлення самостійної ухвали, яка підлягає оскарженню (п. 20 ч. 1 ст. 293 ЦПК)¹⁰.

Відповідно до ст. 373 ЦПК України з заявою про відстрочку або розстрочку виконання судового рішення, встановлення чи зміну способу та порядку виконання можуть звернутися сторони, державний виконавець. Сторони мають особисту заінтересованість у результатах виконавчих дій¹¹. Тому цілком обгрунтовано, що вони визначені законодавцем як суб'єкти звернення до суду для вирішення певних питань. Що ж до відповідного права державного виконавця, слід підкреслити, що своєчасне, неупереджене, повне примусове виконання рішення є його завданням. Таким чином, заінтересованість державного виконавця у виконанні рішення процесуальна. Тому, будучи обізнаним з обставинами, що утруднюють виконання рішення, державний виконавець також може звернутися до суду для вирішення питання про відстрочку або розстрочку виконання судового рішення, встановлення чи зміну способу та порядку виконання.

Стаття 373 ЦПК України передбачає підставами відстрочки, розстрочки, зміни чи встановлення способу і порядку виконання рішення наявність обставин, що утруднюють виконання рішення (хвороба боржника або членів його сім'ї, відсутність присудженого майна в натурі, стихійне лихо тощо). Вочевидь, законодавцем наведено приклади обставин, що утруднюють виконання рішення, щоб зорієнтувати суд у змісті даного оціночного поняття. Застосовуючи оціночне поняття, суб'єкт правозастосування самостійно визначає (шляхом власної правосвідомості), чи охоплюється використаним у правовій нормі оціночним поняттям факт, який мав місце¹². У кожному конкретному випадку на розсуд суду покладається визначення, чи дійсно відповідна обставина утруднює виконання рішення. З огляду на вказане, слід погодитись з Д. Я. Малешиним, що перелік підстав надання відстрочки або розстрочки виконання має бути відкритим¹³. Суди неоднозначно підходять до оцінки майнового стану боржника, наявності на його утриманні інших осіб, інших майнових зобов'язань як обставин, що утруднюють виконання рішення. Так, деякі суди вважають наведені обставини такими, що утруднюють виконання рішення^{14,15}, інші ж суди доходять протилежного висновку^{16,17}. Як видається, майновий стан боржника суд має оцінювати не лише виходячи з фактичних його доходів, а й розміру коштів, які він має витрачати для забезпечення власного існування та існування осіб, яких він за законом зобов'язаний утримувати.

Положення ст. 373 ЦПК України не диференціюють, який саме захід: відстрочка, розстрочка, зміна чи встановлення способу і порядку виконання рішення слід застосовувати за наявності обставин, що утруднюють виконання рішення. Науковцями пропонується виходити з того, що підставами відстрочення чи розстрочення виконання рішення є обставини, які ускладнюють виконання, а для зміни способу та порядку виконання – обставини, що роблять виконання неможливим¹⁸. Наведені висновки видаються обгрунтованими. Наприклад, заміна способу виконання полягає у заміні предмета виконання, хоча суть рішення не змінюється (зокрема, у разі відсутності майна річ може бути замінена грошима)¹⁹. Частими є звернення до суду державних виконавців для вирішення питання про встановлення або зміну способу й порядку виконання рішення, якщо в процесі виконання рішення необхідно звернути стягнення на нерухоме майно, право власності або користування на яке мають неповнолітні особи, а орган опіки і піклування не надав згоди на реалізацію даного майна. Нерідко такі заяви державні виконавці подають до суду без обгрунтувань винятковості обставин, у зв'язку з якими слід встановити або змінити спосіб і порядок виконання рішення. Тому частими є випадки відмови суду в задоволенні відповідних заяв державних виконавців^{20,21}.

Відстрочка чи розстрочка виконання рішення застосовуються, якщо виконання рішення є ускладненим. Таким чином, суд санкціонує пролонгування в часі виконання, щоб забезпечити його ефективність та здійс-

ненність із дотриманням прав сторін. З огляду на вказане варто погодитись з Л. В. Войтович, яка зазначає, що за своєю суттю відстрочка і розстрочка виконання судового рішення – це передбачений процесуальним законодавством спосіб, який тимчасово позбавляє стягувача права вимагати примусового виконання і надає боржнику можливість на законних підставах не виконувати рішення суду, яке вступило в законну силу і є з цього моменту обов'язковим²². Оскільки одним з принципів цивільного судочинства є диспозитивність, то суд не має права за власною ініціативою на стадії виконання рішення здійснювати відстрочку, розстрочку, зміну чи встановлення способу і порядку виконання або застосовувати їх альтернативно всупереч заяві сторони чи державного виконавця.

Вирішення судом питання щодо відстрочки, розстрочки, зміни чи встановлення способу і порядку виконання рішення опосередковується ухвалою, яка відповідно до п. п. 20 ч. 1 ст. 293 ЦПК України може бути оскаржена. Варто звернути увагу, що ухвала про розстрочку виконання рішення в цивільній справі, за аналогією з відповідною ухвалою в господарській справі, не є підставою для відкриття нового виконавчого провадження, а підлягає виконанню в раніше відкритому на підставі виконавчого документа виконавчому провадженню як процесуальний акт (документ), яким надається розстрочка виконання судового рішення²³. Дана аналогія видається цілком виправданою. У даному контексті, Є. А. Таликін слушно звертає увагу на розумне порівняння, актуалізацію через правове регулювання виконання судових рішень проблеми гармонізації та уніфікації процесуальних форм різних судових юрисдикцій²⁴. Ухвала про надання розстрочки виконання рішення не змінює предмет виконання, а лише встановлює часові проміжки такого виконання. Отже, не може вважатись окремим виконавчим документом процесуальний акт, який лише встановлює часові проміжки щодо частин виконання, не змінюючи суті виконання та не встановлюючи нового предмета виконання.

Відстрочка, розстрочка виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання спрямовані на забезпечення своєчасного, повного та неупередженого виконання рішення, відтак, і реального відновлення порушених прав, свобод, інтересів осіб. Але застосування відповідних заходів має кореспондувати з доведеністю наявності обставин, які утруднюють виконання рішення, впливом таких обставин на можливість виконання рішення. Подальші наукові дослідження даної теми видаються актуальними, оскільки багатогранність наукового розроблення відповідної сфери суспільних відносин збагачує не лише правову науку, а й продукує вирішення важливих питань юридичної практики.

¹ Гуреев В. А. Исполнительное производство : учеб. / В. А. Гуреев, В. В. Гушин. – М. : Эксмо, 2009. – С. 149.

² Цивільний процес України: академічний курс : підруч. для студ. юридичних спеціальностей вищих навч. закладів / С. Я. Фурса [та ін.] ; за ред. С. Я. Фурси. – К. : Фурса С. Я. ; КНТ, 2009. – С. 811.

³ Чернооченко С. І. Цивільний процес : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. І. Чернооченко ; МОіНУ. – 2-ге вид. перероб. та доп. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – С. 406.

⁴ Василів С. С. Роль суду в процесі примусового виконання судових рішень // Зб. наук. праць Львівського державного інституту новітніх технологій та управління / Львівський державний інститут новітніх технологій та управління ім. В. Черновола. – Л., 2007. – Вип. 2. – С. 128. – (Серія «Юридичні науки»).

⁵ Цивільний процес України: академічний курс : підруч. для студ. юридичних спеціальностей вищих навч. закладів / С. Я. Фурса [та ін.] ; за ред. С. Я. Фурси. – К. : Фурса С. Я. ; КНТ, 2009. – С. 811.

⁶ Верба О. Вирішення судом питань, пов'язаних із настанням обставин, які ускладнюють або унеможливають виконання рішення // Вісник Львівського університету ім. Івана Франка / Львівський національний університет імені Івана Франка. – Л., 2009. – Вип. 49. – С. 110. – (Серія «Юридична»).

⁷ Чернооченко С. І. Вказана праця. – С. 408.

⁸ Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. С. Я. Фурси. – К. : Видавель Фурса С. Я. ; КНТ, 2009. – Т. 2. – С. 27. – (Серія «Процесуальні науки»).

⁹ Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судового рішення у цивільній справі : лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 28 січня 2013 р. № 24-152/0/4-13 / Законодавство України. Офіційний веб-сайт : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v-152740-13>

¹⁰ Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар: у 2-х т. / за заг. ред. С. Я. Фурси. – К. : Видавель Фурса С. Я. ; КНТ, 2010. – Т. 1. – С. 648.

¹¹ Фурса С. Я. Закони України «Про державну виконавчу службу», «Про виконавче провадження», «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» : наук.-практ. коментар / С. Я. Фурса, Є.І. Фурса, С. В. Щербак ; за заг. ред. С. Я. Фурси ; Центр правових досліджень. – К. : Фурса С. Я. ; КНТ, 2008. – С. 230.

¹² Веренкіотова О. Застосування оціночних понять права в українському законодавстві: окремі аспекти // Підприємництво, господарство і право : науково-практичний, господарсько-правовий журнал / О. Веренкіотова ; Наук.-дослід. ін-т приватного права і підприємництва НАПрН України ; ТОВ «Гарантія». – К., 2012. – № 12 (204). – С. 22.

¹³ Малешин Д. Я. Суд в процесі виконання судових постановлень : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.15 «Громадянський процес; арбітражний процес» / Д. Я. Малешин. – М., 2002. – С. 136.

¹⁴ Ухвала Борівського районного суду Харківської області від 10 липня 2014 р. // Архів Борівського районного суду Харківської області. – Спр. № 614/445/14-ц.

¹⁵ Ухвала Тисменицького районного суду Івано-Франківської області від 10 липня 2014 р. // Архів Тисменицького районного суду Івано-Франківської області. – Спр. № 352/1418/13-ц.

¹⁶ Ухвала Петриківського районного суду Дніпропетровської області від 10 липня 2014 р. // Архів Петриківського районного суду Дніпропетровської області. – Справа № 187/834/14-ц.

¹⁷ Ухвала Залізничного районного суду міста Львова від 10 липня 2014 р. // Архів Залізничного районного суду міста Львова. – Справа № 2-1372/11.

¹⁸ *Василів С. С.* Роль суду в процесі примусового виконання судових рішень / С. С. Василів // Зб. наук. праць Львівського державного інституту новітніх технологій та управління / Львівський державний інститут новітніх технологій та управління ім. В. Чорновола. – Л., 2007. – Вип. 2. – С. 130. – (Серія «Юридичні науки»).

¹⁹ Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар : у 2-х т. / за заг. ред. С. Я. Фурси. – К. : Видавець Фурса С. Я. ; КНТ, 2010. – Т. 1. – С. 648.

²⁰ Ухвала Заводського районного суду міста Запоріжжя від 11 липня 2014 р. // Архів Заводського районного суду міста Запоріжжя. – Спр. № 332/3471/14-ц.

²¹ Ухвала Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 15 липня 2014 р. // Архів Конотопського міськрайонного суду Сумської області. – Спр. № 577/3178/14-ц.

²² *Войтович Л. В.* Обставини, що ускладнюють виконання рішення, ухвали, постанови господарського суду / Людмила Василівна Войтович // Від громадянського суспільства – до правової держави : Тези VIII Міжнародної наукової Internet-конференції студентів та молодих вчених. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – С. 83.

²³ Рішення Конституційного Суду України від 26 червня 2013 р. у справі № 1-7/2013 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 50. – Ст. 1804.

²⁴ *Таликін Є. А.* Процесуальна форма виконання рішень господарського суду: постановка проблеми / Є. А. Таликін // Проблеми теорії та практики виконання рішень судів та інших органів : зб. наук. праць за результатами Третьої міжнародної наук.-практ. конференції (м. Хмельницький, 14–15 червня 2012 р.). – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2012. – С. 99.

Резюме

***Сергієнко Н. А.* До питань відстрочки, розстрочки виконання, зміни чи встановлення способу і порядку виконання рішень у цивільних справах.**

У статті окреслено підходи вчених-юристів до змісту понять відстрочки і розстрочки, способу та порядку виконання рішень у цивільних справах, розглянуто підстави застосування відповідних заходів. Стаття містить аналіз судової практики застосування відстрочки і розстрочки виконання, способу та порядку виконання рішень у цивільних справах.

Ключові слова: відстрочка виконання рішення, розстрочка виконання рішення, встановлення чи зміна способу і порядку виконання рішення.

Резюме

***Сергієнко Н. А.* К вопросу отсрочки, рассрочки исполнения, изменения или установления способа и порядка исполнения решений в гражданских делах.**

В статье очерчены подходы ученых-юристов к содержанию понятий отсрочки и рассрочки, способа и порядка исполнения решений в гражданских делах, рассмотрены основания применения соответствующих мер. Статья содержит анализ судебной практики применения отсрочки, рассрочки исполнения, изменения или установления способа и порядка исполнения решений в гражданских делах.

Ключевые слова: отсрочка исполнения решения, рассрочка исполнения решения, установление или изменение порядка исполнения решений.

Summary

***Sergienko N.* Questions on execution deferment, spreading, changing or establishing modes and order of execution the decisions in civil cases.**

In the article are outlined the scientific approaches to essence execution deferment, execution spreading, changing or establishing modes and order of execution the decisions in civil cases; grounds of using respective remedies are considered. Courts' practice of using execution deferment, spreading, changing or establishing modes and order of execution the decisions in civil cases are analyzed in the article.

Key words: deferment the execution of decision, spreading the execution of decision, establishing or changing modes and order of execution the decision.

УДК 341.82: 347. 672: 347.961.1

Є. Є. ФУРСА

Євген Євгенович Фурса, здобувач Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРОЦЕДУРА ПОСВІДЧЕННЯ ЗАПОВІТІВ КОНСУЛОМ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Питанням нотаріального посвідчення заповітів присвячувались роботи багатьох українських вчених¹. Ними аналізуються також міжнародні акти, які стосуються форми та реєстрації заповітів².

Що ж до процедури посвідчення заповітів консулом України, а також їх реєстрації, то це питання мало досліджене³ і особливо нині потребує уваги у зв'язку із ратифікацією Україною міжнародної конвенції про колізію законів, яка стосується форми заповітів (Гаазька конвенція)⁴ та Закону України «Про приєднання